

N:o 8.

Ank. till Riksd. kansli den 16 februari 1909, kl. 3 e. m.

Utlåtande, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t med begäran om framläggande af förslag i fråga om rätt att förändra fideikommiss i fast egendom till penningfideikommiss.

Uti en inom Första Kammaren väckt, till lagutskottet hänvisad motion, n:o 7, har herr *Louis Ljungberg* anført följande:

Vid 1907 års riksdag, då fideikommissfrågan ånyo förelåg till behandling, hemställde lagutskottet i sitt utlåtande n:o 38 om utredning i syfte att innehafvare af fideikommiss i fast egendom måtte kunna berättigas att helt eller delvis sälja egendomen mot det att köpeskillingen i stället sattes såsom fideikommiss.

Utskottets förslag bifölls, liksom tidigare mera vidtgående förslag, utan debatt af Andra Kammaren, hvaremot detsamma afslogs af Första Kammaren med 71 röster mot 58. Denna utgång för det måttfullt och praktiskt klokt afvägda utskottsförslaget väckte hos många en ej ringa förstämning, hvilken jag nu vågar gifva uttryck åt medelst motionerande i samma riktning, som berörda förslag angifver; och torde härför kunna hämtas stöd jämväl af den relativt höga minoritetssiffran.

Väl förmår jag inse det i viss mån befogade i det kraftiga motstånd, som i Första Kammaren rests mot de tidigare framkomna förslagen om fideikommissens upphäfvande, hvarigenom utan direkt behof för samhället en under lagens hägn tillkommen stiftelse skulle omintetgöras. Men däremot kan jag med bästa vilja icke förstå det befogade eller ens lämpliga i motståndet till ett förslag, som allenast går ut på

att bereda möjlighet till fideikommissens anordnande på ett mera tidsenligt sätt eller att vidga området för stiftelsernas tillfredsställande utnyttjande. Sådant må väl icke kunna anses visa mindre respekterande af död mans vilja — rätt tolkad — än den utväg till förändring af en bestående fideikommissstiftelse, som fastslagits redan genom kungl. förordningen den 3 april 1810, åtminstone såvidt därigenom tillstoddes in-teckning med eventuellt följande tvångsrealisation.

Vill man fördomsfritt bedöma saken, lär man icke kunna undgå medgifva, att den med förevarande motion åsyftade rättighet att, när sådant finnes lämpligt, omvandla fideikommiss i fast egendom till penningfideikommiss allenast innebär en utveckling af det genom 1810 års förordning lagfästade förfarandet. Det lär ej heller kunna med allvar förnekas, att det ifrågasatta lossandet på de allt fortfarande för strama fideikommissbanden är af nationalekonomisk betydelse därutinnan, att uppkomsten af en mångfald af nya själfständiga landt gårdar och småbruk med intensiv drift möjliggöres.

Lika litet kan det bestridas, att för stiftelsernas verkliga ändamål det ofta under nuvarande förhållanden skulle vara förmånligt såväl att helt försälja fideikommissfastighet af ringa omfattning som ock att afyttra delar af de större fideikommissegendomarna, i hvilket sistnämnda fall innehafvaren med bibehållande exempelvis af hufvudgården skulle beredas tillgång till en säker kapitalafkastning, hvarmed, utom annat, den i allmänhet dyra kostnaden för uppsättning kunde gäldas.

Det har gjorts gällande, att några fullgiltiga skäl icke framkommit för det ifrågasatta förfarandets utsträckning till fideikommissfastighet i stad; men om också ur nationalekonomisk synpunkt en sådan utsträckning saknar större betydelse, lär densamma enligt mitt förmenande kunna i ett eller annat fall lända till förmån för fideikommissinnehafvaren och själfva stiftelsen. Vid sådant förhållande synes det mig icke vara lämpligt att begränsa förfarandet till fast egendom å landet.

För att fatta mig kort, vill jag i afseende å en närmare utveckling af de skäl, som tala för en lagbestämmelse i angifvet syfte, hänvisa till åberopade utskottsbetänkandet äfvensom de af herrar Fahlbeck och af Ekenstam under debatten i Första Kammaren afgifna yttranden. Därjämte synes det mig värdt att påpekas, såväl att motståndet till hvarje ändring i de bestående förhållandena väsentligt fotats på rent formella grunder som ock att därvid från inflytelserikt håll gjorts det uttryckliga medgifvande, att, om innehafvare af fideikommissfastighet blefve satt i tillfälle att delvis försälja fastigheten, detta kunde vara en fördel för själfva stiftelsen.

I fråga om sättet för förvaltningen af de eventuellt uppstående fideikommisskapitalen lär endast en fullständig utredning af saken kunna lämna tillfredsställande anvisning, hvadan jag anser mig icke böra göra något uttalande därutinnan.

Under hänvisning till hvad jag sålunda haft äran anföra, tillåter jag mig föreslå, att Riksdagen måtte i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t låta utarbета och för Riksdagen framlägga förslag till lagbestämmelser, på hvilka villkor fideikommissstiftelser i fast egendom må kunna af innehafvaren helt eller delvis säljas mot det att köpeskillingen i stället sättes såsom fideikommiss.»

När man i senare tid sträfvat efter att upphäfvä eller förändra bestående fideikommissstiftelser i fast egendom och frågan härom vid olika tillfällen vunnit anslutning inom Riksdagen, torde anledningarna därtill hafva varit en alltmer utbredd uppfattning om den ifrågavarande institutionens bristande öfverensstämmelse med vår tids tänkesätt och sociala uppfattning samt den i sammanhang härmed stående känslan af det orättvisa i en sådan arfsfördelning som den, hvilken i allmänhet måst enligt fideikommissstiftelseurkunderna följas. I ej mindre grad torde hafva varit bestämmande det nationalekonomiskt berättigade och alltmer behjärtade krafvet på fideikommissjordens befriande från därå hvilande fideikommissband i syfte att bättre utnyttja dess afkastningsmöjligheter samt bereda utkomst och boningsplatser för ett flertal samhällsmedlemmar. För den af motionären nu väckta frågan, som endast afser åtgärder för fastighetsfideikommissens förvandling till penningfideikommiss, måste den sistnämnda, äfven af motionären framhållna synpunkten tillerkännas afgörande betydelse.

*Utskottets
yttrande.*

Såsom motionären erinrat, har redan genom kungliga förordningen den 3 april 1810 angående huruledes rättelse och förklaring i gjorda fideikommissförfattningar må sökas m. m. möjlighet beredts till viss förändring af bestående fideikommissstiftelser. Genom denna förordning har nämligen stadgats bland annat, att i de fall, då någon innehafvare af fideikommisssegendom kunde komma i behof att därå emot in-teckning göra lån eller för egendomen anse förmånligt att få göra utbyte af till fideikommisset hörande jord eller ock finna sig föranlåten att söka häfvandet af vissa uti fideikommissstiftelser innehafvaren föreskrifna villkor, ansökningar i dessa eller andra dylika ämnen om fideikommissers rätta mening och bästa tillämpning och som icke rörde frågor, hvilka mellan fideikommissarier och medarfvingar kunde yppas och enligt allmänna rättegångsordningen måste behandlas, borde hos Kungl. Maj:t

i underdånighet anmälas, på det att Kungl. Maj:t med dess högsta domstol, i likhet med annan förklaring öfver allmänna lagar och författningar, måtte därvid, efter sig företeende omständigheter, kunna förfara. Genom de sålunda meddelade bestämmelserna tillerkändes Kungl. Maj:t i högsta domstolen befogenhet att i viss mån rubba grunderna för en bestående fideikommissstiftelse. Inteckning i fideikommissegendom har därefter i enlighet med af Kungl. Maj:t lämnadt medgifvande ägt rum i en mångfald fall, och medgifves äfven, ehuru stiftelseurkunden innehåller uttryckligt förbud mot inteckning. Sådan inteckning kan leda och har äfven ledt till, att den intecknade egendomen exekutivt försålts och härigenom upphört att vara fideikommiss. Äfven har Kungl. Maj:t med stöd af denna förordning ansetts kunna medgifva och i vissa fall medgifvit försäljning af fideikommissegendom mot villkor, att fideikommisssegenskapen öfverflyttades å köpeskillingen, som borde förvaltas af god man, till dess annan fastighet kunde köpas. Dylika penningfideikommiss hafva fått bestå länge nog, då initiativ att åter till fast egendom förvandla dem uteblifvit samt någon kontroll på att en sådan förvandling kommer till stånd ej utöfvas.

På sätt motionären med rätta anmärkt, måste ett bifall till den af honom nu gjorda framställningen anses innebära en utveckling af ett redan af 1810 års lagstiftare godtaget förfaringssätt, till grund för hvilket synes hafva legat en redan på den tiden hyst mening om det berättigade och nödvändiga i att utan kränkning af någons rätt i förekommande fall jämka ett äldre institut efter senare generationers kraf och nyare tiders åskådningssätt.

Ett skäl, som framför andra vid tidigare tillfällen framförts mot upphäfvande af fideikommiss i fast egendom, har varit, att därigenom skulle kränkas fideikommissstiftarens med stöd af tidigare gällande lag genom stiftelseurkunden uttalade vilja. Oafsedt de olika meningar, som jämväl yppats rörande befogenheten af denna invändning, synes den utskottet icke med något synnerligt fog kunna göras gällande mot det nu föreliggande förslaget. Detsamma afser nämligen liksom 1907 års förslag just att taga hänsyn äfven till denna invändning. Stiftarens vilja blir fortfarande respekterad. Skillnaden är endast, att möjlighet kan beredas att under lämpliga förbehåll öfverflytta fideikommissvillkoren på ett penningkapital, hvilken förmögenhetsplacering i våra dagar till skillnad från äldre tiders åskådningssätt läres anses minst lika fördelaktig som förmögenhetsplacering i fast egendom.

I betraktande af hvad sålunda anförts och då lagutskottet i anledning af ofvanberörda under 1907 års riksdag afgifna motion gjort liknande

hemställan som den nu förevarande, har utskottet ansett sig böra biträda motionärens yrkande på lagbestämmelser i af honom angifvet syfte. Af skäl, som motionären anført, torde dessa i likhet med hvad år 1907 föreslogs böra afse all fideikommitterad fastighet och sålunda äfven sådan fastighet i stad. Till föremål för öfvervägande böra naturligen göras såväl de närmare villkor, under hvilka försäljning af fideikommissfastighet må äga rum och inflytande köpeskillingar böra förvaltas som ock, hvilka särskilda bestämmelser må erfordras för tryggande af tredje mans rätt vid försäljningen.

Utskottet får alltså hemställa,

att Riksdagen, i anledning af ifrågavarande motion, måtte i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t låta utarbета och för Riksdagen framlägga förslag till lagbestämmelser, på hvilka villkor fast egendom, som utgör fideikommiss, må kunna af innehafvaren helt eller delvis säljas mot det att köpeskillingen i stället sättes såsom fideikommiss.

Stockholm den 15 februari 1909.

På lagutskottets vägnar:

ERNST TRYGGER.

Reservationer:

Herr af *Ekenstam*, med hvilken herrar *Trygger*, *Gustaf Andersson*, *Ridderbjelke* och *Ekelund* instämt, har anført:

•Då motionärens förslag, som otvifvelaktigt uppbäres af mångas sympatier, i viss mån utgör en bekräftelse från lagstiftarens sida på ett förfarande, som med stöd af 1810 års förordning redan börjat tillämpas i praxis, har jag icke ansett mig böra motsätta mig en skrifvelse i den riktning motionären föreslagit. Särskildt finner jag mig tilltalad af den möjlighet, som förslaget bereder en fideikommissarie att afyttra delar af större fideikommissgods, hvarigenom han kan sättas i stånd att på

Bih. till Riksd. Prot. 1909. 7 Saml. 7 Häft.

ett mera intensivt och ekonomiskt sätt bruka den egendom, vanligen hufvudgården, som af honom behålles.

Något behof däremot af att medgifva försäljning af fideikommiss-egendom, bestående af stadsfastighet, synes mig ej föreligga, lika litet som något hinder mot att köpeskillingen för försåld fideikommissjord får placeras i dylik fastighet.

I fråga om villkoren för försäljning af fideikommisssegendom, där sådan eljest får äga rum, torde tillbörlig hänsyn böra tagas till de skäl, som slakten kan hafva att i ärendet anföra.

På grund af dessa skäl hemställer jag, att Riksdagen, i anledning af ifrågavarande motion, måtte i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t låta utarbета och för Riksdagen framlägga förslag till lagbestämmelser, på hvilka villkor landtfastighet, som utgör fideikommiss, må kunna af innehafvaren helt eller delvis säljas, mot det att köpeskillingen eller därför inköpt stadsfastighet i stället sättes såsom fideikommiss.»

Herr *Lindhagen*, med hvilken herrar *Widén*, *B. P. Ersson*, *Jansson* i Edsbäcken och *Pettersson* från Södertelje instämt, har yrkat, att, på sätt som skedde i lagutskottets år 1907 i ämnet afgifna utlåtande, i utskottets motivering bort uttalas följande:

»Utskottet vill särskildt framhålla behofvet, att vid eventuell försäljning af fideikommisssegendom därå befintlig skog för framtiden ställes under ordentlig hushållning. Riksdagen har år 1903 anhållit, att Kungl. Maj:t måtte låta utarbета och för Riksdagen framlägga förslag till lagbestämmelser i syfte att förekomma, att de till fideikommisssegendom hörande skogar utsattes för sådan behandling, att därigenom skogskapitalets afkastningsförmåga äfventyrades. Men syftemålet med den lag, som på grund häraf kan komma till stånd, skulle ju uppenbarligen i afsevärd mån förfelas, om fideikommisssegendorar finge försäljas utan något förbehåll i afseende å därå befintliga skogar.»

Herrar *Rudebeck* och *Bergendahl* hafva ansett, att utskottet bort hemställa, att förevarande motion icke måtte till någon Riksdagens åtgärd föranleda.

Herr *Zetterstrand*, med hvilken herr grefve *Hamilton* instämt, har anhållit få antecknadt, att han fortfarande vidhölle den uppfattningen, att fideikommissstiftelser böra helt upphävas, samt att han fördenskull blott med stor tvekan ansett sig kunna biträda utskottets hemställan.